

KÁROLYI BÁLINT

Adalékok egy soproni ügyvéd műveltségéhez

Vitnyédy István és könyvtára

A Magyar Királyság társadalmának egy jelentős részét adta a köznemesség. A nemesség soraiban bár az egyik legszélesebb táborot képezte, maga a köznemesség is jelentősen tagolt volt anyagi, kulturális és más szinteken. Ehhez képest napjainkig viszonylag kevés kutatás helyezte középpontba ezt a társadalmi csoportot. A nyugat-magyarországi térség köznemességére vonatkozólag Dominkovits Péternek,¹ a hivatalnok köznemesekre Gecsényi Lajosnak készültek úttörő munkái.² Mellettük a főleg katonáskodásból élők keltették még fel a kutatók figyelmét, ezek is elsősorban a nyugati országrészben.³ Az utóbbi időszakban azonban a keleti országrészből is előkerült néhány köznemesi család, akiknek tevékenységét sikerült jól összefoglalni,⁴ sőt biztató eredményekkel járó új kutatásokról van

¹ A teljesség igénye nélkül: DOMINKOVITS Péter, *Egy kora újkori ügyvéd pályaképe – Szepsy (Zepsy) János*. = *Aetas*, 17(2002), 2–3, 5–35; Uő, *Familiárisi szolgálat – vármegyei hivatalviselés. Egy 17. századi Sopron vármegyei alispán, gálosházi Récsy (Rechey) Bálint* = *Korall*, (2002), 9, 32–54; Uő, *Egy 17. századi vasvármegyei alispán, Felsőkálly Káldy Péter* = *Egy emberöltő Kőszeg szabad királyi város levéltárában, Tanulmányok Bariska István 60. születésnapjára*, szerk. Mayer László, Tilcsik György, Szombathely, Vas Megyei Levéltár, 2003; Uő, *Ügyvédek a 17. századi Szombathelyen – Eredmények, kutatási feladatok = Határon innen, határon túl. Tanulmányok Tilcsik György 60. születésnapjára*, szerk. Bariska István, Mayer László, Szombathely, Vas Megyei Levéltár, 2012, 85–92; Uő, *Az állami pénzügyigazgatás és főúri szolgálat kettősége, A kamarai hivatalviselő, főúri familiáris Rauch Dániel* = *A történettudomány szolgálatában. Tanulmányok a 70 éves Gecsényi Lajos tiszteletére*, szerk. Baráth Magdolna, Molnár Antal, Bp., Győr, Magyar Országos Levéltár, Győr-Moson-Sopron Megye Győri Levéltára, 2012, 95–106.

² GECSÉNYI Lajos, *A döntést előkészítő hivatalnoki elit összetételéről, A Magyar Kamara vezetői és magyar tanácsosai a 16. században* = Uő, *Gazdaság, társadalom, igazgatás, Tanulmányok a kora újkor történetéből*, Győr, Győr-Moson-Sopron Megye Győri Levéltára, 2008; GECSÉNYI Lajos, *Egy köznemesi család a 17. században. (A Falussyak)* = Uő, *Gazdaság, társadalom, igazgatás, Tanulmányok a kora újkor történetéből*, Győr, Győr-Moson-Sopron Megye Győri Levéltára, 2008; Uő, GUSZAROVA, Tatjana *A Szepesi Kamara vezető tisztségviselői 1646–1672 között* = GECSÉNYI 2008, i. m.

³ PÁLFFY Géza, *Egy különleges nemesi karrier a 16–17. században, Hatos Bálint pápai vicekapitány és családja története*, Pápa, Jókai Mór Városi Könyvtár, 2005; Uő, *Egy szlavóniai köznemesi familia két ország szolgálatában: a budróci Budor család a XV–XVIII. században* = *Hadtörténelmi közlemények*, 115(2002), 4, 923–1007; TEVELY ARATÓ György, *Turos Miklós (1591–1656), Egy kiskomáromi főtiszt és családja társadalmi mobilitása* = *Századok*, 150(2016), 4, 967–1007.

⁴ IVÁNYI Emma, *Egy XVII. századi várkapitány (Libercesy Mihály, 1612–1670)* = *Mályusz Elemér Emlékkönyv*, szerk. H. Balázs Éva, Fügedi Erik, Maksay Ferenc, Bp., Akadémiai, 1984, 173–

tudomásunk.⁵ Közös pont azonban valamennyi tanulmány esetében, hogy összességében semmit, vagy nagyon keveset lehet megtudni ezeknek a tehetséges nemeseknek a műveltségéről. A legtöbb esetben ez is csupán az iskolázottságra, azon belül is a közép- és felsőoktatásra, valamint a kollégiumi és egyetemi tanulmányokra koncentrálódik. Ennek hátterében a forrásadottságok húzódnak, hiszen a köznemesség esetében a levéltári és irattári források igen szűkösek. Mégis elmondható, hogy néhány esetben egy-egy komolyabb karriert maga mögött tudó személy esetében sikerült a műveltségére vonatkozó komolyabb ismereteket is feltárni,⁶ illetve néhány munka erejéig a köznemességre általánosságban véve is érvényes adatokat sikerült közölni.⁷

A dolgozatunk alanyául szolgáló Vitnyédy István esetében aligha tévedünk, ha azt állítjuk, hogy a 16–17. századi Magyar Királyság egyik legismertebb köznemeséről beszélünk. Tevékenységére és kapcsolataira már viszonylag korán felfigyelt a kutatás, ahogy a Wesselényi-féle rendi szervezkedésben játszott szerepére is komoly figyelmet fordítottak.⁸ A személyével és munkásságával kapcsolatos kutatások az utóbbi időszakban, ha nem is kerültek a figyelem középpontjába, de egy kisebb lendületet kaptak.⁹ Jelen tanulmány keretében ezért nem térünk ki részletesen karrierjére, csupán ott teszünk róla említést, ahol kimondottan szükségesnek érezzük.

Tanulmányunk szempontjából fontosabb, hogy az eddigi kutatások milyen eredményeket értek el Vitnyédy István műveltségével kapcsolatban. Kovács József László már 1990-ben röviden értekezett a soproni ügyvéd akkor még viszonylag ismeretlen könyvtáráról. Vázlatos tanulmányában az érdekesebb kötetekre és szerzőkre igyekezett felhívni a kutatótársak figyelmét.¹⁰ A könyvtárhoz kapcsolódóan a közelmúltban látott napvilágot az a tanulmány, amely Vitnyédy

187; BORBÉLY Zoltán, *Aki a koronát kérte Bocskainak: Korláth István szendrői kapitány, a felső-magyarországi rendek konstantinápolyi követe = Acta Adacemiae Paedagogicae Agriensis, Nova Series, Sectio Historiae*, 2017, 39–59.

⁵ Újabbban az egri Eszterházy Károly Egyetem doktorandája, Horváth Mónika végez biztató eredményekkel kecssegetető kutatásokat a felső-magyarországi térségben meghatározó köznemesei családdal, a Fáyakkal kapcsolatban.

⁶ MONOK István, *A 16. századi köznemesség műveltségéről = Nádasdy Tamás (1498–1562). Tudományos emlékülés, 1998. szeptember 10–11.*, szerk. Söptei István, Szombathely, Vas Megyei Múzeumok Igazgatósága, 1999, 105–115.

⁷ BENDA Kálmán, *A magyar nemesség iskolázottsága a 16–17. században = Magyarország társadalma a török kiűzésének idején*, szerk. Szvirček Ferenc, Salgótarján, Nógrád Megyei Múzeumok Igazgatósága, 1984 (Discussiones Neogradienses, 1), 98–102.

⁸ PAYR Sándor, *Muzsaji Witnyédy István soproni prókátor és evangélikus főember*, Bp., Hornyánszky Viktor Nyomdája, 1906; HÖRK József, *Muzsaji Vitnyédy István*, 1–3 = *Századok*, 41(1907), 4, 289–320; 5, 400–414; 6, 502–517.

⁹ Például: NAGY Levente, *Néhány adat Witnyédy István erdélyi kapcsolataihoz = Századok*, 133(1999), 6, 1217–1246.

¹⁰ KOVÁCS József László, *Vitnyédy István műveltsége (Munkavázlat) = Kardok és kulcsok, A „Jelentkezünk” különszáma*, Szombathely, Zala és Vas Megye Tanácsa, 1990, 28–36.

István exlibrisével ellátott néhány könyvnek egy árverési katalógusban történt felbukkanásának nyomán született. A munkában ennek kapcsán egy kisebb elemzés készült a tulajdonos könyvtáráról és annak hányattatott sorsáról.¹¹

Kevésbé kapcsolódik a témához, de úgy gondolom, egy műveltséggel foglalkozó tanulmány esetében nem mehetünk el amellett, hogy Vitnyédy István aktívan támogatta a magyarországi evangélikus iskoláztatást. Sárközi Gergely 2006-ban megjelent tanulmányában Vitnyédynek a Magyar Királyság evangélikus iskoláztatására – különös tekintettel az eperjesi kollégiumra – gyakorolt hatását ismertette.¹² Azóta Vitnyédynek az eperjesi kollégium alapításában játszott szerepéről, és az ehhez szükséges források összegyűjtésének dolgában az evangélikus német fejedelmekkel való kapcsolatfelvételéről is sikerült információkat fellelni.¹³

A felsorolt szerzőkhöz csatlakozva, Vitnyédy István könyvtárának 1670-ben összeállított jegyzékéből kiindulva teszek kísérletet a soproni ügyvéd könyves műveltségének, egyes részleteinek rekonstruálására.¹⁴

Az első teendőnk a könyvtárral / könyvjegyzékkel kapcsolatos általános ismeretek összegzése. A feladat nehéz, ugyanis az 1670-ben készített összeírás csupán Vitnyédy soproni házában talált könyveket írta össze. Ugyanakkor Vitnyédy levelezéséből tudjuk, hogy soproni házán kívül évente hosszabb időt töltött el Sopron környéki birtokain, különösen kedvelte Dörfölyt, ahonnan sok levelét keltezte.¹⁵ Ezek alapján nem zárható ki, hogy ezeken a kisebb jószágain álló házaiban is lehettek kisebb számú és kevésbé fontosnak ítélt könyvei.¹⁶ Sajnos a soproni ház könyvtáráról egyelőre nem ismerünk sem kortárs, sem pedig későbbi vissza-

¹¹ VARGA Bernadett, *Három kötet Vitnyédy István elveszett könyvtárából = Magyar Könyvszemle*, 132(2016), 1, 81–88.

¹² SÁRKÖZI Gergely, *Vitnyédy István és az evangélikus oktatásügy = Credo – evangélikus folyóirat*, 12(2006), 1–2, 3–16.

¹³ KÓNYA Péter, *Az arisztokrácia és a nemesség szerepe az eperjesi kollégium alapításában = Műveltség és társadalmi szerepek: arisztokraták Magyarországon és Európában*, szerk. Bárány Attila, Orosz István, Papp Klára, Vinkler Bálint, Debrecen, Debreceni Egyetem Történelmi Intézete, 2014, 361–372, itt: 365–366.

¹⁴ Vitnyédy István könyvtárának jegyzéke, MNL OL E 211 Lymbus III. series 29 t. KtF II. 7. Kiadva: *Lesestoffe in Westungarn I. Sopron (Ödenburg) 1535–1721*, hrg. Tibor Grüll, Katalin Kevéházi, József László Kovács, István Monok, Péter Ötvös, Katalin G. Szende, Szeged, Scriptum Kft., 1994 (Adattár XVI–XVII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez, 18/1), 303–317. (A továbbiakban: Adattár 18/1. Az oldalszámok mellett a hivatkozott művek sorszámaát is megjelöltem.)

¹⁵ Vö.: FABÓ András, *Vitnyédy István levelei 1652–1664. Adalékul a XVII. század politikai s erkölcs-történetéhez*, Pest, Magyar Tudományos Akadémia Történelmi Bizottsága, 1871.

¹⁶ A főnemeselek esetében, akik nagyobb gyűjteményekkel rendelkeztek, teljesen megszokott volt, hogy a számukra kevésbé fontosnak tartott könyveiket az egyik kisebb birtokukon tartották. Köznemesi párhuzamot nem lehet hozni, ugyanis az ő gyűjteményeik a korszakban nem voltak olyan jelentősek, hogy nem fértek volna el egy-egy udvarházban. Vö.: MONOK István, *A művelt arisztokrata. A magyar főnemesség olvasmányai a XVI–XVII. században*, Bp., Eger, Kossuth, Eszterházy Károly Főiskola, 2012, passim.

emlékezés alapján készült leírást. Ezek alapján csak a kortársi könyvtárakból indulhatunk ki. A középnemesek vagy kisebb gyűjtemények esetében nem volt ritka, hogy a könyveiket ládákból tárolták.¹⁷ A nagyobb gyűjtemények esetében a főnemesek már külön könyvtárszobákat építettek, ahol az összegyűjtött köteteket adott esetben nemcsak méret szerint rendezték, hanem külön szekciókat is kialakítottak.¹⁸ Ha a Vitnyédy István gyűjteményéről összeállított jegyzék jellemzőit nézzük, hasonló képet kapunk. Itt természetesen nem az összetételről, hanem az összeírás formájáról van szó. A jegyzékben a könyvek öt, méret szerinti szekcióba vannak beosztva.¹⁹ Az, hogy a gyűjteményt ebben a formában írták össze, többféleképpen is magyarázható. Az egyik, hogy a könyvek ilyen formában voltak a polcokon elhelyezve a könyvtárban. A második lehetőség, hogy az összeíró(k) egyszerűen levették a polcokról a könyveket, és praktikus okokból rakták őket méret szerint sorba. Ezért kerülhettek egymás mellé teljesen más témájú kötetek. A némileg összecsapott munka arra enged következtetni, hogy 1670-ben nem közvetlenül Vitnyédy István halála után (1670. február), hanem néhány hónappal később, a Wesselényi-féle rendi szervezkedés felszámolásának keretében történt a jegyzék összeállítása. Ugyanakkor ismerve Vitnyédy kapcsolatait – illetve helyváltoztatásairól és egyéb útjairól fennmaradt adatok alapján – nem zárhatjuk ki, hogy soproni könyvtárát Zrínyi Miklós és Nádasdy Ferenc könyvtárának mintájára rendezte be.²⁰

Az összeírásnál több jellegzetesség is megfigyelhető. A könyvek címét és szerzőjét többféleképpen adták meg: egy részüknél csak a címet írták fel, más esetekben csak a szerzőt, vagy a szerzőt és a könyv kivonatolt címét. Ezek az eltérések feltételezhetően abból adódhattak, hogy nem mindegyik kötet volt bekötve,²¹ és azok esetében az inventálók a kezdőlapon lévő címet írták fel, vagy azt kivonatolták. A bekötött könyvek esetében pedig a könyv gerincén vagy borítóján lévő szöveget másolhatták át, ahogy az Zrínyi Miklós és Zrínyi Péter könyvtárainál történhetett.²² A jegyzék összeállítói arra sem fordítottak különösebb figyelmet, hogy esetleg egy adott könyv esetében kolligátumról van-e szó

¹⁷ Vitnyédy István kelet-magyarországi kortársának, Holló Zsigmondnak a Szepesi Kamara tanácsosának kassai házában talált könyvek is ládába helyezve voltak az összeírás alkalmával. Az ő gyűjteménye mennyiségi szempontból meg sem közelítette Vitnyédy könyvtárát. Lásd.: MNL OL E 156 Urbaria et Conscriptio fasc. 68. Nr. 59.

¹⁸ Talán az egyik legtöbbet kutatott könyvtárnak Zrínyi Miklós és a Zrínyi család könyvtárai tekinthetők. A horvát bán könyvtáráról 1662-ben készült egy viszonylag részletes katalógus. Vö.: *A Bibliotheca Zriniana* története és állománya, szerk. Klaniczay Tibor, Bp., Argumentum, Zrínyi, 1991, 35–41.

¹⁹ Ezek a következők: (I. In Folio, II. In Quarto, III. In Octavo Majore et Minori, IV. In Duodecimo, et Decimo Sexto, V. In forma Linguali) Vö.: Adattár 18/1. 303., 305., 308., 314., 316.

²⁰ VARGA 2016, i. m. 83.

²¹ Már Kovács József László is felhívta a figyelmet, hogy a később Vitnyédy István leveleskönyveivel azonosított három kötet (!) nem volt bekötve, csupán fehér papírba voltak becsomagolva. Vö.: KOVÁCS 1990, i. m. 34–35.

²² *A Bibliotheca Zriniana*, i. m. 52–56.

vagy sem. Csak egy török vagy arab nyelvű munka esetében jegyezték fel, hogy a két könyv összesen hat munkát tartalmazott. Megjegyzendő, hogy a jegyzék összeállítói sem voltak biztosak a tételek nyelvét illetően, talán a beleírt jelekből tájékozódhattak.²³

Maradva a könyvjegyzék birtokosának általános jellemzésénél, elmondható, hogy Vitnyédy István széleskörű nyelvismerettel rendelkezett. A kötetek legnagyobb csoportja latin nyelven íródott. Ügyvédi praxisából kiindulva, a nagyszámú latin könyv alapján kijelenthető, hogy magas szinten tudott latinul. Mellettük igen jelentős számban vannak jelen a német nyelvű könyvek is, ami a német nyelv jó ismeretére enged következtetni. Ezt erősíti az a német nyelvű közeg is, amelyben mindennapjait töltötte Sopron városában. A harmadik legnagyobb nyelvi egységnek a magyart lehet tekinteni, hiszen számos 16–17. századi szerző munkáját is megtaláljuk a gyűjteményében. Ezeket a jegyzék összeállítói is magyarul írták össze. Némi bizonytalanságra adnak okot azon magyar szerzők munkái, akiknek művei címét latinul jegyezték le, hiszen ezeknek akár magyarul is a birtokában lehetett. Utánuk következnek az olasz, francia és egyéb más nyelvű könyvek.²⁴ Ezeket a nyelveket minden bizonnyal nem olyan szinten ismerte, mint az előző hármat, ugyanakkor láthatóan megvolt a szándék Vitnyédy részéről ezeknek a megértésére, hiszen számos francia–olasz–latin szótárt vagy nyelvtani könyvet is feljegyeztek a gyűjteményében.²⁵ Az olyan kötetekről, amelyek szláv, török vagy arab nyelven íródtak, szinte biztosan kijelenthetjük, hogy nem tudta őket elolvasni. Ezek nagy valószínűséggel más könyvtárakból, vagy a török elleni portyázások alkalmával a zsákmányból származhattak. A török nyelvű vagy török származású könyveiről tudjuk, hogy Vitnyédy nem csupán egy példánnyal rendelkezett, viszont ezeket alkalomadtán tovább is küldte, például Ensel Jánosnak.²⁶

A könyvek beszerzésével kapcsolatban felmerül, hogy miként is sikerült Vitnyédy Istvánnak, egy középnemesnek ilyen jelentős méretű könyvtárat felépítenie? A kérdés azért jogos, mert a kortársai könyvtáiról fennmaradt jegyzékekkel összehasonlítva azt láthatjuk, hogy azoknak a gyűjteményei jócskán elmaradnak a soproni ügyvédétől. Sőt, Vitnyédy bibliotékája a maga több mint félezer kötetével olyan főnemesek gyűjteményeivel vetekszik, mint Zrínyi Miklós, a Révayak vagy a szintén lutheránus Ostrosithok.²⁷ Ugyanakkor szinte biztosra vehetjük, hogy a hatalmas gyűjtemény nem kizárólag Vitnyédy gyűjtésének az eredménye. Mivel apja már meglelt korában szerezte nemességét, és a fiatal István már szinte teljes életét a nobilisek körében töltötte, felmerül a kérdés, hogy apjának lehettek-e saját könyvei. Mivel Vitnyédy János Nádasdy tisztartójaként

²³ Adattár 18/1. 305. Nr. 83.

²⁴ VARGA 2016, i. m. 82.

²⁵ Adattár 18/1. 306. Nr. 109.; Adattár 18/1. 309. Nr. 227.; Adattár 18/1. 310. Nr. 234.

²⁶ FABÓ 1871, i. m. 168–169.

²⁷ Zrínyi Miklós könyvtára lásd: *A Bibliotheca Zriniana*, i. m. 35–36; A Révayak és Ostrosithok könyvtárára lásd: MONOK 2012, i. m. 191–208, különösen 194–195 és 201–203.

tevékenykedett, feltételezhetőleg gazdasági jellegű és néhány vallásos munka (Bibliák és egyéb vallásos könyvek) lehettek a tulajdonában. Ezek közül csupán teológiai munkák vannak Vitnyédy István könyvtárában. Így nem lehet alaptalan az a feltételezés, hogy a könyvek nagy részét István gyűjtötte össze, kisebbik részét pedig apjától örökölte, vagy ismerőseitől, esetleg patronáltjaitól kaphatta.

A gyűjteménye „frissességét” vizsgálva is tehetünk megállapításokat. Ha az összeírásban szereplő könyvek kiadási éveit vesszük figyelembe, azt tapasztaljuk, hogy egy nagyrészt új könyvtárról van szó. A 17. században kiadott könyvek nagyobb arányban vannak jelen, mint az előző század írásai. Természetesen, mivel az összeírásból nem derül ki, hogy egyes példányok hányadik kiadásai az adott műveknek, így további megállapításokat csak az egyes példányok kézbevételeivel tehetnénk.

Egy-egy személy műveltségének vizsgálata alkalmával jó kiindulási alapnak számít az iskola. A kora újkori köznemesek és főnemesek esetében az első lenyomat pontot műveltségük esetében leggyakrabban az iskola jelentette, ugyanis otthoni tanulmányaikról gyakran semmilyen információval nem rendelkezünk. Iskolai tanulmányaik esetében is nagyrészt csupán az a ténymegállapítás lehetséges, hogy melyik intézményt mettől meddig látogatták. Vitnyédy István esetében sincs ez másképpen. Nem tudjuk, hogy az evangélikus Vitnyédy milyen előképzettséggel rendelkezett. De az biztos, hogy a győri jezsuita gimnázium tanulója volt.²⁸ Többek között olyan kiváló karriert befutó tanulótársai voltak, mint a későbbi kamaraelnök Zichy István.²⁹ Nehezen megállapítható, hogy milyen könyveket használt tanulmányai alatt. Tekintve, hogy az 1670-ben készült összeírás közel negyven évvel iskoláztatása után készült, nem lehetünk benne biztosak, hogy az iskolás évekre utaló, főleg ókori auktorok munkái az övéi voltak. Vitnyédynek ugyanis több gyermeke is volt, így nem zárható ki, hogy valamelyikük könyvei lehettek ezek.³⁰

Röviden összegezve, az ókori auktorok érdekes eredményekkel szolgálhatnak. Az ő műveiket elsősorban a latin és görög nyelv elsajátítására használták. Legnagyobb számban Cicero különböző művei vannak jelen, összesen hat különböző kötete volt. Mellette Vergilius az *Aeneise* is megvolt könyvtárában, több példányban. Az utóbbi egy olasz nyelvű fordításban is.³¹ Talán ennek az olasz

²⁸ *A győri jezsuita gimnázium diáksága (1630–1773)*, szerk. Fazekas István, Kádár Zsófia, Kökényesi Zsolt, Ternovác Bálint, 00054 rekord. https://library.hungaricana.hu/hu/view/Jezsuita-GimnaziumokDiakjai_1_Gyor/?pg=2&layout=s (Letöltve: 2020. 01. 20.)

²⁹ CSONKÁS Mihály, *A költő Zrínyinek egy ifjúkori barátja = Irodalomtörténeti Közlemények*, 72(1968), 4, 429–432, itt: 429; KÁROLYI Bálint, *Zichy II. Pál árváinak iskoláztatása. Iskoláztatási stratégia a Zichy családban a 17. század második felében = Aetas*, 34(2019), 2, 54–66, itt: 55.

³⁰ Vitnyédy Istvánnak két felnőtt kort biztosan megélt fia volt. Az idősebbik Pál, a fiatalabbik az ifjabb István, illetve két másik fiú, János és Zsigmond, valamint egy kislány, Erzsébet. Vö. NAGY Iván, *Magyarország családai, Czimerekkel és nemzékrendi táblákkal*, 12, Pest, Kiadja Ráth Mór, 1865, 232.

³¹ Adattár 18/1. 316. Nr. 522.

fordításnak a segítségével szerette volna az olasz nyelvet elsajátítani, esetleg tudását tökéletesíteni. Cicero és Vergilius mellett még jelen volt a gyűjteményben Seneca, valamint egy Seneca Christianus címmel jelölt tétel is.³² Említést érdemel még Arisztotelész *Nikomakhoszi etikája*. Mellettük az ókori auktorok listáját gazdagítja még Plinius, Livius, Svetonius, Cornelius Nepos. Ugyan az ókori szerzők közé tartozik Julius Caesar is, aki egy könyvével képviseltette magát a gyűjteményben, ez mégsem sorolható az iskolai könyvek közé, sokkal inkább a politikai vagy hadtudományi szekcióban lenne a helye. Érdemes megjegyezni, hogy Julius Caesar könyvéhez két kommentár kötet is tartozott. Sajnos azok szerzői egyelőre ismeretlenek.³³

Iskolái elvégzése után Vitnyédy István a 17. század derekán azoknak a „szabadúszó” ügyvédeknek a népes táborába tartozott, akik egyéb hivatalt viszonylag kevésszer, vagy egyáltalán nem viseltek.³⁴ Ez a csoport közel sem volt egységes, különösen, ha képzettségükre, vagyoni helyzetükre vagy társadalmi megbecsültségükre gondolunk.³⁵

Magyar sajátosságának számító körülmény, hogy a jog és a jogtudomány bizonyos szinten a magyar nemesség alapműveltségéhez hozzátartozott. A könyvtárak 5–20%-át jogi témájú könyvek tették ki. Közöttük egyeduralkodónak számított Werbőczy István munkája. De számos esetben jelentős kortárs külföldi szerzők is képviseltették magukat, mint Grotius vagy Jean Bodin esetleg Samuel Pufendorf.³⁶ Könyvei tanúsága alapján Vitnyédy kimagaslott ebből a rétegből. Több mint száz jogi témájú kötettel a leggazdagabb gyűjtemények közé sorolható. Nagyjából a 20%-át tették ki ezek a művek a könyvtárnak, amivel a tulajdonos teljes mértékben igazodott korának normáihoz. Egyszersmind e kötetei a jogi gyűjtemények felső kategóriájába sorolhatók.³⁷

Könyvtárának egy része azonban nem kortársi alkotás, hanem régi könyv volt. Azaz viszonylag nagy számban vannak jelen a 16. századi szerzők. Werbőczy István magyar jogászok és ügyvédek számára alapvető *Tripartituma*³⁸ két kiadásban is megvolt neki. Könyvespolcán talán kiegészítésül a 16. századi magyar alkotók közül megtalálható volt Gregoriánczy Pál zágrábi püspök törvénygyűjte-

³² Adattár 18/1. 312, 314. Nr. 384, 419.

³³ Adattár 18/1. 309–310, 316, passim.

³⁴ Maga Vitnyédy István sem vállalt sok hivatalt. 1647-ig Sopron város jegyzője, 1646-ban a város országgyűlési követe, 1655-ben pedig Sopron vármegye követe volt a Diétán. Vö.: HÖRK 1907, i. m. 289–291. Országgyűlési tevékenységére lásd: GUSSAROVA, Tatjana *A vallási kérdések vitáinak légköre a magyar országgyűléseken a 17. század első felében* = R. Várkonyi Ágnes-émlékkönyv, születésének 70. évfordulója ünnepére, szerk. Tusor Péter, Rihmer Zoltán, Thoroczkay Gábor, Bp., ELTE Bölcsészettudományi Kara, 1998, 308–319.

³⁵ SZABÓ Béla, *Jogászaink olvasmányai a kora újkorban* = *Iskolakultúra*, 1997, 5, 28.

³⁶ BÉLA Szabó, *Juristen und Bücher im frühneuzeitlichen Ungarn* = *Bürgerlichen Kultur im vergleich Deutschland die böhmischen Länder und aus Karpatenbecken im 16 und 18. Jahrhundert*, hrsg. István Monok, Péter Ötvös, Szeged, Scriptum Kft., 1998, 45–69, itt: 55–57.

³⁷ SZABÓ 1997, i. m. 29.

³⁸ SZABÓ 1997, i. m. 30.

ménye is. Érdeemes megjegyezni, hogy a gyűjteménye részét képezte a *Tripartitum* német változata, Augustin Wagner fordításában.³⁹ Mellettük több országgyűlési törvény kivonata sorakozott a polcain, sajnos datálatlanul. Feltételezhetően ezek azokról a diétákról származhatnak, amelyeken Vitnyédy mint Sopron vármegye követe volt jelen.⁴⁰ Az általánosnak tekinthető magyar szerzők mellett ott találjuk Justinianus *Institutióit* is, négy (!) kötetben. Mellette még három, a bizánci szerző munkájához kapcsolódó magyarázatokat tartalmazó kötet is van, amelyek alapvetőek voltak a jogászok számára. Az egyik egy régebbi, Melchior Kling 1542-ben kiadott munkája, azt követi Andreas Perneré, míg a legmodernebbnek Giulio Pace 1605-ös változata tekinthető.

Bár a kötetek jelentős része „régí könyv”, azért megtalálhatóak köztük a nemzetközi jog újabb darabjai is. Hugo Grotius *De jure belli ac pacis*ából két példánya is volt, az egyiknél az új kiadás-megjegyzés szerepel.⁴¹ További bizonyíték amellett, hogy érdeklődött Grotius munkája iránt, az, hogy egy Johann Heinrich Boekler által írt Grotius-kommentár is akadt a polcán.⁴² Mellette egy másik jelentős, a nemzetközi jogban maradandót alkotó szerző, Francis Bacon természetjogi munkája is megvolt neki.⁴³

A jogi természetű munkák körében talán érdemes egy apró érdekességre felhívni a figyelmet, ami egy kissé más kontextusba helyezheti Vitnyédy István ügyvédi műveltségét és érdeklődési körét. A hazai és nemzetközi jogról, illetve annak természetéről szóló művek mellett találunk néhány érdekesnek tűnő tételt is. Ezek különböző birodalmi területek kisebb-nagyobb joggyűjteményei lehetnek (*Landrecht*). A soproni prókátor gyűjteményében találunk egy, az Osztrák Hercegségre vonatkozó jogalkalmazás-gyűjteményt. Az örökös tartományokra vonatkozó jogtárak közül a Stájer Hercegség külön is képviseltette magát. A Német-római Birodalom egyes területei közül, a Würtembergi („Wirttemberg”) – kiemelve, hogy ez egy újabb verzió – és a Brabanti Hercegségre vonatkozóan voltak joggyűjtemények a soproni könyvtárban.⁴⁴ A Würtembergi Hercegségből származó könyv igazolja, hogy Vitnyédynek a térséggel komolyabb kapcsolata is volt. Feltehetőleg valamikor az 1660-as években juthatott hozzá a műhöz. Ekkor ugyanis igen komoly tevékenységet fejtett ki az Eperjesi Kollégium alapítása körül. Ennek érdekében még a sváb herceggel is levelezett. Vélhetően az ekkor szintén Svábföldön tartózkodó Vitnyédy-alumnus, Dömötöri György szerezhette be számára az értékes könyvet, vagy esetleg az uralkodó küldte el neki.⁴⁵

³⁹ Adattár 18/1. 304. Nr. 56.

⁴⁰ VARGA 2016, i. m. 81.

⁴¹ Adattár 18/1. Nr. 392, 394.

⁴² Adattár 18/1. 313. Nr. 393.

⁴³ Adattár 18/1. 314. Nr. 420.

⁴⁴ Adattár 18/1. 304 Nr. 27; Adattár 18/1. 305 Nr. 80; Adattár 18/1. 311. Nr. 329; Adattár 18/1.312 Nr. 361; Adattár 18/1. 314. Nr. 441.

⁴⁵ KÓNYA 2014, i. m. 365–366.

Ezek alapján kijelenthető, hogy Vitnyédy István jogi műveltsége messze túlmutatott kortársaién. Személyében nem a mindennapos, pereire szakosodott ügyvédet tisztelhetjük, hanem a modern jog gyakorlóját, aki adott esetben igen komoly ügyeket is fel tudott karolni, legalábbis könyvei erről tanúskodnak. Könyvtárában a régebbi és klasszikus szerzők mellett jelen voltak a legújabbnak számító, egyetemes joggal foglalkozó jogászok és gondolkodók művei is. A magyar vonatkozású könyvek mellett számos, a szomszédos örökös tartományokra vonatkozó joggyűjteménnyel is rendelkezett, néhány, a birodalom távolabbi részére vonatkozó összeállítás mellett. Ugyanakkor nem mehetünk el amellett, hogy vajon ezeket a munkákat Vitnyédy mennyire használta? Vagy esetleg ezek csupán a gyűjtői szenvedélyének lenyomatai voltak? Sajnos a könyvtár könyveinek hiányában ezt egyelőre nem lehet eldönteni. A Sopron városából fennmaradt könyvjegyzékekben hasonlóan magas a jogi könyvek aránya. Így esetében feltételezhető, hogy nemcsak a gyűjtői szenvedélyről, hanem városi sajátosságról lehet szó.⁴⁶

Mint ismert, a kora újkori magánkönyvtárak állományának jelentős részét teológiai témájú könyvek tették ki.⁴⁷ A reformáció és a katolikus megújulás korában természetesnek tekinthető, hogy az olvasóközönséget foglalkoztatták a különböző vallási kérdések és az egyházi tanítók állásfoglalása. Ezek ugyanis olyan kérdéseket jelentettek, amik igen komolyan érinthették az olvasó mindennapjait. Nem volt ez másképp Vitnyédy István esetében sem.

A mindennapi olvasmányok között első helyen a *Biblia* és a különböző, a napi ájtatossághoz használt könyvek állnak. Gyűjteményében találunk egy német *Bibliát*, egy 12 (!) nyelvű *Újtestamentumot*⁴⁸ és két magyar *Bibliát*. Ezek mellett számos szertartáskönyvet is találunk, és egyéb, a napi vallásosságot, illetve azzal kapcsolatos teendőket segítő munkák is jelen voltak, amelyekre nem térek ki külön e tanulmányban.

Ha a könyvek felekezeti összetételét vizsgáljuk, akkor láthatjuk, hogy heterogén, azaz nem kizárólag protestáns vagy katolikus szerzőket és műveiket tartalmazó könyvtárral, hanem egy összetett, színes gyűjteménnyel van dolgunk. A nagy evangélikus egyházszervezők, Luther és Melanchthon mellett, a kálvinizmus és a katolicizmus korszakos szerzőinek a munkái is helyet kaptak a könyvtárban.

Mivel Vitnyédy István az evangélikus egyház szolgáló fia volt, ezért esetében célszerű az evangélikus szerzőket előtérbe helyezni. A két egyházalapító, Luther

⁴⁶ SZABÓ 1998, i. m. 45–69, itt: 59–60.

⁴⁷ MONOK István, *Olvasó vagy gyűjtő? A könyvgyűjtési és olvasási szokások változása a XVII–XVIII. század fordulóján = Művelődési törekvések a korai újkorban. Tanulmányok Keserű Bálint tiszteletére*, szerk. Balázs Mihály, Font Zsuzsa, Keserű Gizella, Ötvös Péter, Szeged, József Attila Tudományegyetem Régi Magyar Irodalom Tanszék, 1997 (Adattár XVI–XVII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez, 35), 401–415.

⁴⁸ Ebben az esetben természetesen nem tizenkét különböző nyelven íródott könyvről van szó, hanem egy olyan alkotásról, ami feltehetőleg a német nyelv tizenkét nyelvjárása szerint született meg.

és Melanchthon munkáin végigtekintve, láthatjuk, hogy e vonatkozásban Vitnyédy gyűjteménye nem tért el a hazai átlagtól.⁴⁹ A magyar evangélikusok között Melanchthon nagyobb népszerűségnek örvendett, mint Luther. Ennek oka még a 16. században gyökerezik, Philipp Melanchthon személyiségéből és a magyarokkal való jó viszonyából eredeztethető.⁵⁰ Bár Vitnyédy majd száz évvel később élt, a hatás láthatóan a későbbiekben is megmaradt.⁵¹ Ennek alapján nem meglepő, hogy Luthertől csak a törökök elleni háborúról való értekezése, az *Augapfel*, valamint egy *Sententia*-gyűjtemény akadt a polcain. Ezzel szemben Melanchthon öt könyvben, összesen négy munkájával képviselteti magát. Ezek: a klasszikusnak tekinthető *Rhetorica* – ebből két példánya is volt, a második egy kétkötetes változat –, és a *Dialectica* mellett Melanchthon *Examenje*, egy *Oratio*-gyűjtemény is helyet kapott a gyűjteményben.⁵² Úgy gondolom, ide sorolhatjuk azt a kolligátumot is, amelyben különböző szerzők retorikai és logikai művei voltak összegyűjtve. Ugyanakkor Melanchthon nagy klasszikus alkotásai, a *Loci Communes* és a Melanchthon közreműködésével kiadott *Carion-krónika*, ami a magyar könyvtárak jegyzékeiben viszonylag gyakran fordult elő, hiányzott a soproni könyvtárból. Tekintettel arra, hogy Vitnyédy könyvtára már 17. századi gyűjtemény volt, mind Luther, mind pedig Melanchthon művei kikoptak az idők alatt, és helyettük inkább a tanítványok és szellemi utódaik élveztek előnyt a nagy elődökkel szemben.⁵³

A későbbi szerzők, például Conrad Horne művei közül is többel rendelkezett. Ezek a dialektika, a logika és az etika témakörökben nyújtottak ismereteket. Inkább iskolai, semmint teológiai könyveknek lehet ezeket tekinteni.⁵⁴

A 17. századi szerzők közül a korai pietizmus egyik jelentős szerzőjének, Johann Arndtnak is megvolt két műve. A *De vero Christianismo libri IV.* latin fordításban,⁵⁵ míg a *IV Bücher von Wahrem Christenthumb* németül.⁵⁶ Arndt már a belső vallásosság és a vallási tolerancia szükségességét fejtegette, így némileg érthető, hogy miért találunk itt a klasszikus evangélikus szerzők mellett igen nagy számban református és katolikus munkákat is.⁵⁷ Joggal feltételezhető, hogy

⁴⁹ A témáról bővebben lásd: MONOK István, *Luther és Melanchthon műveinek előfordulási gyakorisága a kora újkori könyvjegyzékekben = Művészet és mesterség II. Tisztelgő kötet R. Várkonyi Ágnes emlékére*, szerk. Horn Ildikó, Lauter Éva, Várkonyi Gábor, Hiller István, Szirtes Zsófia, Balogh Zsuzsanna, Pásztor Katalin, Tamás Máté, Bp., L'Harmattan, 2016, 115–132.

⁵⁰ RITÓÓKNÉ Szalay Ágnes, *Miért Melanchthon? = Kutak, Tanulmányok a XV–XVI. századi magyarországi művelődés köréből*, Bp., Balassi, 2012, 212–214.

⁵¹ Vö.: Adattár 18/1. passim.

⁵² Adattár 18/1.308. Nr. 223; Adattár 18/1.309. Nr.233, 246; Adattár 18/1.311. Nr.327; Adattár 18/1. 312. Nr. 347.

⁵³ MONOK 2016, i. m. 116–117.

⁵⁴ Adattár 18/1. 308. Nr. 210; Adattár 18/1. 309. Nr. 249, 251; Adattár 18/1. 310. Nr. 281.

⁵⁵ Adattár 18/1. 312. Nr. 349.

⁵⁶ Adattár 18/1. 314. Nr. 431.

⁵⁷ István MONOK, *A lőcsei polgárok olvasmányairól a XVI–XVII. században = Wiener Elektronische Beiträge des Instituts für Finno-Ugristik*, Wien, 2008, 4.

Arndt munkássága a nyugat-magyarországi könyvgyűjtők esetében nagyon népszerű volt, ugyanis több ottani könyvtárban felbukkannak a művei.⁵⁸ A kiemelt szerzőkön kívül természetesen sok más jeles evangélikus szerző, mint például Rudolf Walter is megtalálható volt a könyvtár polcain. Walter kisebb homíliája és a *Sinopsis Philosophiá*val képviseltette magát. Közéjük tartozik még Martin Zeiler, aki szintén két kisebb munkával volt jelen, de Philipp és Johann Camerarius műveiből is találunk egyet-egyet.⁵⁹

Az evangélikus irodalommal ellentétben, a református művek igencsak alulreprezentáltak Vitnyédy István könyvtárában. Az egyházalapító Kálvintól is csupán egyetlen művet birtokolt, a *Brotkorbot*.⁶⁰ Mellette csupán másodvonalbeli szerzők néhány munkájára akadhatsz. Ugyanakkor figyelemre méltó részlet, hogy a soproni prókátor egy igen jelentős Comenius-gyűjteménnyel rendelkezett. A „nemzetek tanítójának” tollából született alkotások közül ötnek is a birtokában volt. Vitnyédynek elsősorban nem a teológiai jellegű Comenius-művek voltak meg, hanem főleg a nyelvtanulást segítők. Mint például egy ötnyelvű *Reservata*, vagy az *Atrium*, amelyből kettő is akadt a gyűjteményében, az egyik kétnyelvű változatban. Ezek alapján úgy vélem, hogy értelmet nyer az a néhány szláv – feltehetőleg azon belül is cseh – nyelvű munka is, amelyek a listán szerepelnek. Talán ezek segítségével próbálkozott meg Vitnyédy a cseh nyelv elsajátításával.

A reformátusokénál jóval jelentősebb számban voltak jelen a katolikus teológusok munkái. Feltűnő, hogy ezek közül is inkább az újabb, a 17. századi szerzők alkotásai képezték a gyűjteményben a nagyobb hányadot, ráadásul nem feltétlenül a megbékélést hirdető. A magyar szerzők közül mindenképpen ki kell emelni Pázmány Pétert. Az evangélikus Vitnyédy István könyvtárában is ott találjuk a bíboros-érsek fő művét, a *Kalauzt*. Emellett egy postillát is, amit Kovács József László a Magyarai Istvánnak adott *Feleletével* kívánt azonosítani.⁶¹ Ilyen találgatásba azonban nem bocsátkozhatunk, mivel Pázmánynak több más könyve is szóba jöhet. Ezért a jegyzékben szereplő műnek a pontos azonosítása felbukkanásáig várat magára. Ezek mellett egy szintén Pázmány nevével jelzett dekrétumgyűjteményt is találunk, ami az esztergomi egyházmegyéből származik. Ennek talán egyházi szempontból lehetett jelentősége Vitnyédy számára. Az esztergomi érsek mellett olyan magyar szerzők művei is megvoltak a könyvtárban, mint Pázmány kortársa Balásfy Tamás pécsi püspöké. Balásfy az 1620-as *Apologia pro Clero*val képviselte magát. Megtalálhatjuk a jegyzékben Vitnyédy kortársának, Sámbar Mátyásnak a legismertebb művét, a *Három üdvösséges kérdést* is. De ott szerepel a terjedelmes katalógusban a református lelkészből katolikkussá lett Veresmarty (Vörösmarty) Mihály két szerzeményét, valamint az apokaliptikus irodalom irányába mutató, Nyéki Vörös Mátyás által írott, *Tintinabulum Tripudian-*

⁵⁸ Adattár 18/1, passim.

⁵⁹ Vö. Adattár 18/1, passim.

⁶⁰ Kovács 1990, i. m. 32.

⁶¹ Kovács 1990, i. m. 31.

tiumot is.⁶² A külföldi szerzők sorát tekintve, szintén hasonló érdekességekre figyelhetünk fel. A 16. századi szerzők közül talán a legmeglepőbb a jezsuita Roberto Bellarmino jelenléte, akinek két művét is a polcokon találjuk. Ez azért érdemel figyelmet, mert a jezsuita szerző műveinek rekatolizációs hatása igen erős volt. Olyannyira, hogy Veresmarti is az ő nyomán tért meg.⁶³ Mohács évszázadából egy másik jezsuita szerző, a németalföldi François Coster két meditációs könyvét is megtaláljuk az összeírásban.⁶⁴

Fentebb már említettük, hogy evangélikus létére Vitnyédynek elég jelentős számú katolikus teológiai szakirodalma volt. A gyűjtemény ezen részének érdekessége nemcsak a mennyiségéből fakadt, hanem modernségéből is. A szerzők nagyobb része, köztük például Johann Caramelius Lobkowitz 17. századi kortárs gondolkodók voltak. Vitnyédy Istvánt, a jezsuita polihisztor egyházi munkái érdekelték, amelyek közül kettővel is rendelkezett. Az egyik a *Theologiae Regularis* első kötete, a másik a *Theologia Moralis* volt. A katolikus szerzők művei között találunk meditációs irodalmat, vagy éppen Aeneas Silvius Piccolomini, ill. Savonarola műveiből is egyet-egyed, de megtalálható a listában *Jerónimo Bautista de Lanuzán*ak a *Medulla Cedri Libani* című munkája is.⁶⁵ A katolikus szerzők közül még a német jezsuita, Jodocus Kedd nevét érdemes kiemelni, akinek műveiből több is megvolt a soproni ügyvéd irodájában. Kedd jelentős 17. század eleji hitvitázó és térítő volt. Főként az észak-német régióban működött. Vitnyédy könyvtárában a katolikus vallásról még egy német nyelvű iskolai könyv és egy Nagy Konstantinusról szóló latin nyelvű munka, továbbá egy szintén latin levelezésgyűjtemény található.⁶⁶

A jelentős katolikus irodalom akár arra engedhetne következtetni, hogy a soproni ügyvéd esetleg foglalkozott a katolikus egyházba való áttéréssel. Véleményem szerint azonban más ok állhat a jelentős katolikus irodalom birtoklásának hátterében. Mivel dolgozatunk hőse eredetileg ügyvédként képzelte el jövőjét, talán az egyes felekezetek tanításainak megismerésében is az ügyvédi szellem motiválhatta. Lehetőségei szerint beszerezte a katolikus szerzők munkáit is, hogy megismerhesse az azokban lévő tanításokat, így előnyösebb helyzetbe kerüljön velük szemben. Nem szabad megfeledkezni a korai pietizmus hatásáról sem,

⁶² Adattár 18/1. 313. Nr. 395; A *Tintinnabulum*mal foglalkozó újabb kutatások kétségbe vonják, hogy annak szerzője valóban Nyéki Vörös Mátyás volt. Vö.: RÉGER Ádám, *A Tintinnabulum tripudiantium szerzője és forrása = Irodalomtörténeti Közlemények*, 118(2014), 1, 77–98.

⁶³ JANKOVICS József, *Vörösmarti Mihály és megtérése históriája = Uő, Ex occidente... A 17. századi magyar irodalom európai kapcsolatai*, Bp., Balassi, 1999, 94–95.

⁶⁴ A kutatás rámutatott, hogy Vitnyédy könyvtárának ezek a misztikus, meditációs darabjai – különösen Franciscus Costerus *Meditationes de passione Christi* című könyve – közvetve vagy közvetlenül befolyásolhatták a Zrínyi Miklós eposzában jelentkező passiómisztikát. Ács Pál, *A „helyettes áldozat” allegóriái a Zrínyiás IX. énekében = Uő, „Elváltzott idők”. Irányváltások a régi magyar irodalomban*, Bp., Balassi, 2006 (Régi Magyar Könyvtár, Tanulmányok, 6), 140–157, itt: 150, 156.

⁶⁵ Adattár 18/1. 306. Nr. 107.

⁶⁶ Adattár 18/1. 307. Nr. 172, 182, 183.

amely elutasította a hitvitázást, ezért a Vitnyédy soproni gyűjteményében meglévő jelentős katolikus irodalomnak egyelőre, újabb adatok híján nem tudunk nagyobb jelentőséget tulajdonítani.

A kora újkori Magyar Királyság területén feltárt könyvtárkatalógusok alapján úgy tűnik, majd mindegyik korabeli könyvtárban találhatóak történeti és politikai témájú könyvek. Ezek összetétele igen változó. A legtöbb esetben természetesen a hazai történesekkel foglalkozó műveket részesítették előnyben. Az egyszerű történeti témájú könyvek mellett az aktuális események, mint a török elleni háborúk, vagy más belháborúk történetét megörökítő szerzők örvendtek nagy népszerűségnek. Ezt követték a környező országok történetét leíró históriáskönyvek, majd a könyvtártulajdonos érdeklődése nyomán, egyre távolabbi országokkal és területekkel foglalkozó írások. Ezek alapján érhető, hogy a felső-magyarországi térség lakóinak könyvtárában elsősorban Erdély, a Rzeczpospolita és esetenként, bár ritkábban, a Német-római Birodalom története is előkerült.⁶⁷ Ugyanakkor figyelembe kell venni azt a tényt is, hogy a nyugat-magyarországi városok lakóinak könyvjegyzékeiben kevesebb a török háborúkról szóló irodalom.⁶⁸

Vitnyédy István könyvtárában is hasonló jelenségeket tapasztalhatunk. A legnagyobb számban a Magyar Királyság 16–17. századi történetével foglalkozó különböző históriáskönyvek vannak. A klasszikusok közül Vitnyédy könyvtárában ott találjuk Antonio Bonfini történeti munkáját, valamint Forgách Ferenc *De statu Rei publicae Hungaricae*jét kéziratban (*manuscriptum*), Zermegh János *Historia Rerum gestarum inter Ferdinandum et Johannem Ungariae reges*ét is. A „*Nicolaus Istvanfi*” bejegyzés alatt pedig egyértelműen *Istvánffy Miklós* történeti munkáját kell érteni.⁶⁹ Rajtuk kívül már kicsit speciálisabban, az ország egyes részeire koncentráló művek közül Bethlen János *Erdély történetét* – nyilvánvalóan latin nyelven –, valamint Ráttkay Györgynek az 1652-ben megjelent, a horvát bánokról, Szlavóniáról és Dalmáciáról szóló *Memoria Regum et Banorum Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae* könyvét kell megemlíteni.⁷⁰ Ezekon kívül még két krónikája volt, *Paul Fürst* török–magyar krónikája, valamint egy német nyelvű, új magyar és erdélyi krónika. A magyar politikai irodalomból Révay Péternek a Szent Koronáról írott könyve érdemel komolyabb figyelmet. Ez ugyanis három példányban is megtalálható a könyvtárjegyzékben.⁷¹

Érthető módon Kelet-Európa felé kevésbé tájékozódott, csupán két ország történetéről lehettek ismeretei. A Rzeczpospolita történetével egy viszonylag régebbi, a 16. században megjelent munka, Martin Cromer *Gesta Polonorum* a se-

⁶⁷ MONOK 2008, i. m. 2–3.

⁶⁸ MONOK István, *Azonosságok és különbségek három nyugat-magyarországi város XVI–XVII. századi olvasmányaiában (Ruszt, Sopron, Kőszeg)* = HUNGAROLÓGIA 6. Tudományos, oktatás-módszertani és tájékoztató füzetek, Bp., Nemzetközi Hungarológiai Központ, 1995, 238.

⁶⁹ Adattár 18/1. 304. Nr. 40.

⁷⁰ Adattár 18/1. 305. Nr. 79. Vö. BENE Sándor, *Egy kanonok három királysága. Ráttkay György horvát históriája*, Bp., Argumentum, 2000.

⁷¹ Adattár 18/1. 305. Nr. 125., Adattár 18/1. 308. Nr. 188, 192.

gítségével ismerkedhetett meg. A távolabbi Oroszország esetében a *Historia Moscovita* címen jelzett könyv nyújthatott segítséget számára. A nagy ellenségről, az Oszmán Birodalomról viszonylag kevés szakirodalmat gyűjtött össze. Egy török krónikának az első és második kötete mellett⁷²Saddedin Efendi *Annales Sultanorum* nyújtotta a legátfogóbb képet az oszmánokról.⁷³ Az orientalistikai gyűjteményéhez kell még sorolni a *Persianischer Rosenthal* német nyelvű kiadványt is.⁷⁴

A legnagyobb helyet a Német-római Birodalom, azon belül is az örökös tartományok, vagy a Franciaországgal határos térségek történetét feldolgozó munkák foglalták el. De a gyűjteményben ott találjuk a nagy történetíró, Francesco Guicciardini *Historiáját* is, amely Itália történetét beszéli el egészen 1534-ig.⁷⁵ A távolabbinak tekinthető országok esetében Francis Bacontól egy Anglia történetével foglalkozó kötetet, illetve Manoel da Cunhának a *Lusitania Vindicata* című könyvét emelhetjük ki, melyekről alább bővebben lesz még szó. A legnagyobb körbe tartozó, a világtörténelemmel foglalkozó művek közül csupán egy német nyelvű Sebastian Frank-alkotást találunk a gyűjteményben.⁷⁶

Az egyes országok története mellett érdemes Vitnyédy István politikai irányultságáról és érdeklődéséről is megemlékezni. Mivel a könyvtárról fennmaradt összeírás nem különböző témánként összegyűjtve őrizte meg a könyveket, ezért igen vegyesen, némileg szétszórva helyezkednek el benne a politikai művek. Azt láthatjuk, hogy akárcsak a többi esetben, úgy itt is egy viszonylag modern gyűjteményről van szó. A nagy klasszikusok mellett, számos másod-harmadvonalbeli szerzőt is találunk. Mivel jelen keretek között részletes elemzésre nem vállalkozhatunk, ezért csak nagy vonalakban próbáljuk meg körvonalazni politikai orientációját.

Nem tévedhetünk nagyot, ha a *Nicolaus Machiavellus* tétel alatt a szerző Zrínyi által is gyakran forgatott *Discorsiját* sejtethetjük.⁷⁷ Machiavelli komoly nyomot hagyott a 16–17. század politikai gondolkodásán. A 16–17. századi magyarországi interpretációja eléggé érthető, hiszen a törökök elleni harcra vetítve sokan véltek felfedezni a szerző gondolatainak aktualitását.⁷⁸

Természetesen az olasz szerző mellett több, modernebb gondolkodó és politikus művét is megtaláljuk. Jean Bodin például két könyvével is képviselteti magát, amiből az egyik a *De Republica* volt. Mellette a magyar olvasóközönség körében rendkívül nagy népszerűségnek örvendő németalföldi filozófus, *Justus*

⁷² Adattár 18/1. 305. Nr. 65., Adattár 18/1. 309. Nr. 242.

⁷³ Adattár 18/1. 305. Nr. 75.

⁷⁴ Adattár 18/1. 305. Nr. 38., Kovács 1990, i. m. 33.

⁷⁵ Adattár 18/1. 304. Nr. 36.

⁷⁶ Adattár 18/1. 303. Nr. 18.

⁷⁷ Adattár 18/1. 310. Nr. 292. Vö. KAPOSI Márton, *Machiavelli Magyarországon, A merész kortárs és a reneszánsz klasszikus fogadtatása 1541–1921*, Bp., Argumentum, 2015, 131.

⁷⁸ KAPOSI Márton, Ötszáz éve született Machiavelli főműve. A fejedelem magyarországi recepciójáról = *Magyar Tudomány*, 175(2014), 2, 179–180.

Lipsiustól három könyvvel is szerepelt. Sorrendben az első, az 1584-es *De Constantia* (talán egy későbbi kiadásban),⁷⁹ amiben az újsztoikus filozófia elvei szerint elmélkedik, miként őrizheti meg az ember a belső függetlenségét a külső világ szorongatásával szemben. A másik két feljegyzés, a *Politica*, illetve a *Politicarum Epitome* mögött Lipsius másik klasszikus művét, a *Politica sive civilis doctrinae libri sex* című művét jelenti.⁸⁰ Ebben a németalföldi filozófus szinte teljesen szembement a macchiavellista politikai elképzelésekkel, és egy békésebb politikai alternatívát vázolt fel. Szerinte ugyanis egyfajta megalkuvás révén kell biztosítani a „princeps perfectusnak” a békés fejlődést, a meglévő állapotokat pedig konzerválni kell, az ellentétek elsimításával.⁸¹ Vitnyédy István korában a Lipsius által megfogalmazott konzerválás és kiegyezés gondolata igen kívánatos lehetett, különösen a protestáns, azon belül is az egyre jobban háttérbe szoruló evangélikusok számára. Mégis, a soproni ügyvéd gyűjteményéből a következőkben nem éppen ennek a békés modellnek a követői kerültek többségbe. Sokkal inkább a machiavellista modellé.

A könyvek gyűjtésében Vitnyédy István esetében Zrínyi Miklós lehetett az egyik olyan személy, akinek komoly ráhatása lehetett a soproni könyvtár bővülésére. Itt elsősorban az újabb politikai irodalomra kell gondolnunk. A helyszűke miatt a patrónus és a szervitor könyvtárát összehasonlítani nincs lehetőségünk.⁸² Ezért csak néhány művet emelek ki, amelyek a későbbiekben komolyan befolyásolhatták Vitnyédy István politikai gondolkodását, és a Wesselényi-féle rendi szervezkedésben játszott szerepét⁸³ is jobban megvilágítják.

Az első francia szerző, akit nem lehet figyelmen kívül hagyni, Gabriel-Barthélemy de Gramond, akinek *Historia Galliae*⁸⁴ XIII. Lajos francia király uralkodását dolgozta fel, IV. Henrik halálától kezdve egészen 1629-ig. A mű érdekessége, hogy a francia abszolutizmus kialakulásának idejéből gyakorlatilag első kézből tájékoztat, valamint az egyes eseményekhez találó reflexiókat és megjegyzéseket is írt a szerző.⁸⁵

⁷⁹ Adattár 18/1. 310. Nr. 287.

⁸⁰ Adattár 18/1. 315–316. Nr. 469, 528.

⁸¹ KLANICZAY Tibor, *A manierizmus politikai filozófiája: Paruta és Lipsius; Az arisztokrácia és Justus Lipsius politikai gondolkodása* = *Uő, Stílus, nemzet és civilizáció*, Bp., Balassi, 2001, 224–235, 236–249.

⁸² Ugyanakkor úgy vélem mindenképpen érdemes lenne egy önálló tanulmány keretében felvázolni és bemutatni a hasonlóságot Zrínyi Miklós és Vitnyédy István könyvtárai között.

⁸³ Vö. R. VÁRKONYI Ágnes, *Zrínyi Miklós szövetsége Wesselényivel és Nádasdyval a török ellen 1663-ban* = *Történelmi Szemle*, 27(1984), 341–379; BENE Sándor, *Az ellenállás hermeneutikája. Egy fejezet a Rákóczi-szabadságharc politikai publicisztikájának történetéből* = „Nem sülyed az emberiség...” *Album amicorum Szőrényi László LX. születésnapjára*, MTA Irodalomtudományi Intézet, Bp., 2007, 1035–1058.

⁸⁴ Adattár 18/1. 310. Nr. 286.

⁸⁵ KLANICZAY Tibor, *Korszerű politikai gondolkodás és nemzetközi látókör Zrínyi Miklós műveiben* = *Irodalom és ideológia a 16–17. században*, szerk. Varjas Béla, Bp., Akadémiai, 1987, 365–366.

További két író, akiket ki kell emelni, egyértelműen Jean de Silhon és Antoni Aubrey. A két francia alkotónak Zrínyi Miklós könyvtárában több munkája is megvolt. Így talán nem meglepő, hogy Vitnyédy könyvtárában is találunk néhány kötetet belőlük. A háromszázadik tételként felsorolt, *Ministerii Richelii et Mazarini* cím alatt a *Ministerium cardinalis Richelii et Mazarini cum observationibus politicis Ab Anno 1624 usque 1652* című művét kell érteni. Ebben mindkét szerző egy-egy műve szerepel. Aubreynak a *Histoire du cardinal Richelieu*, míg Silhonnak a szintén 1650-ben megjelent *Esclaircissement de quelques difficultes touchant l'administration du cardinal Mazarin* című műve. Érdekesség, hogy a kétszázkilencvenötödik tételben Silhonnak ugyanez a műve szerepel „solitaire” jelzővel. Tehát ez a munka kétszer is meg volt Vitnyédynek.⁸⁶ Igaz, ez utóbbi csak a Mazarinnal kapcsolatos részt jelentette. Bár a bánra nem feltétlenül e két szerző ezen művei gyakorolták a legnagyobb hatást. Mégis bennük már igen komolyan megfogalmazódtak a Habsburg-ellenes politika alapjai. Továbbá Silhonnak a Fronde-mozgalmat bőségesen tárgyaló műve akár például is szolgálhatott a magyarországi összeesküvőknek.⁸⁷

Klaniczay Tibor kiemelte, hogy a két francia udvari szerző mellett Henri de Rohan herceg fő műve is megtalálható volt a Zrínyi-könyvtárában. A francia herceg egyértelműen az a személy volt, akire Zrínyi leginkább hasonlított. Rohan is katona volt, aki ugyan többnyire kissé dilettáns munkákat írt a szabadidejében, de eközben megalkotta legismertebb munkáját, a Caesar-kommentárnak számító *Le parfait capitaine*-t, amit Zrínyi természetesen – mint a franciakönyveket általában – olasz fordításban, ezúttal *Il perfetto capitano* címmel olvasta. Vitnyédynek sajnos nem ez a munka volt a birtokában, hanem egy kevésbé jelentős, a *Trutina Statuum Europae*.

A francia szerzőkön kívül még egy munkát tartok fontosnak kiemelni, amelyben egyértelműen a Zrínyi Miklóssal való jó viszony bizonyítékát vélem látni. Ez pedig a portugál szerző, *Manoel da Cunha, Lusitania vindicata* című alkotása volt. Da Cunha lisszaboni érsek, a század közepén kirobbanó portugál függetlenségi harc egyik jelentős ideológusa volt. A *Vindicatában* a portugálok igaz ügyét igyekezett hangsúlyozni, és a világgal elfogadtatni. Művének magyarországi jelenléte kevésbé tekinthető általánosnak. További érdekessége, hogy Zrínyi-könyvtárában egy másik portugál, Antonio de Sousa de Machedo, *Lusitania Liberatája* is megvolt, ami sokkal inkább illett volna a soproni ügyvéd gyűjteményéhez. Machedo 700 lapos könyvében már természetjogi érveket is felhozott az ügy igazára, illetve nagyban épített a *Vindicatára* is.⁸⁸

Saját hazájának története mellette a környező országok érdekelték Vitnyédyt a legjobban. A külföldi hatalmak közül elsősorban német és francia orientáltságú

⁸⁶ Adattár 18/1. 310. Nr. 288, 295.

⁸⁷ KLANICZAY 1987, i. m. 360–361; vö. Gábor FÖRKÖLI, *L'honnêteté, "fondement de l'excellent prince" : l'éducation du souverain selon Jean de Silhon = Maîtres et élèves de la renaissance aux lumières*, Paris, Presses de l'Université Paris-Sorbonne, 2012, 40–53.

⁸⁸ KLANICZAY 1987, i. m. 363.

volt, de néhány orientalisztikai jellegű munka is helyet kapott a gyűjteményében. Politikai érdeklődése azonban átlagon felülinek tekinthető, és vetekedett a kortárs főurakéval, ami Zrínyi Miklós közvetlen munkatársától, a magyar protestáns köznemesség vezéréől, a Wesselényi-szervezkedés politikai vezérszemélyiségétől amúgy természetes.⁸⁹ A machiavellista szerzők, valamint a lipsiusi külső megbékélést hirdető alkotók mellett jelen voltak a kortársak is, akik között egyfajta francia–olasz orientáció figyelhető meg, amit leginkább a patrónus, Zrínyi Miklósnak lehet tulajdonítani.

Ha a Magyar Királyság 16–17. századi történetét vizsgáljuk, nem kerülhetjük meg a török elleni háborút, a hétköznapi hadviselést. Ennek következményei és a mindennapokra gyakorolt hatása is viszonylag jól ismert. A nemesek könyvtáraitban ennek lecsapódásaként lehet értékelni a különböző hadtudományi munkák megjelenését. Talán a legismertebb Zrínyi Miklós könyvtára, de különböző mennyiségben más főúri könyvtárakban is fellelhetőek ezek a munkák,⁹⁰ amelyek mind külföldi szerzők művei, mivel – ahogy Kelenik József megfogalmazta –, az állandó háborús körülmények között a magyar katonáknak, főuraknak nem, vagy csak korlátozott módon volt lehetőségük, hogy papírra vessék gondolataikat és tapasztalataikat.⁹¹

Vitnyédy István gazdag könyvtárában néhány hadüggyel és katonasággal kapcsolatos könyvet is találhatunk.⁹² Ez utóbbi gyűjtemény nem különösebben jelentős, ugyanakkor igen érdekes, hiszen már Kovács József László is kifejtette, hogy Vitnyédy egyáltalán nem volt katonanemes, aki portyák tucatjaiból vette volna ki a részét. Ennek ismeretében a hadtudományi gyűjteményét is másképpen kell értékelni.⁹³

Ha röviden átfutjuk a címlistát az egyes művek megjelenésének figyelembevételével, elmondható, hogy Vitnyédy István a hadtudományok terén korszerű érdeklődésének bizonyult. A könyveinek jelentős része ugyanis a 17. század folyamán keletkezett, azon belül a század középső harmadában. Témájukat tekintve főleg szervezéssel, kiképzéssel, erődépítéssel és ostromokkal foglalkoznak, de akad közöttük olyan munka is, mint Arnold Mengerling műve, a *Perversa ultimi Seculi Militia*, amely a harmincéves háború kapcsán a kóborló katonaság okozta károkról értekezik.⁹⁴ A szűkös keretek között négy szerzőt tartok fontosnak ki-

⁸⁹ CSILLAG István, *Vitnyédy István = Magyar Művelődéstörténeti Lexikon*, szerk. Kőszeghy Péter, Tamás Zsuzsanna, XII, Bp., Balassi, 2011, 495–496, további szakirodalommal.

⁹⁰ HAUSNER Gábor, *Adalékok a XVII. századi katonai gondolkodás történetéhez = A magyar katonai gondolkodás története. Tanulmánygyűjtemény*, szerk. Ács Tibor, Bp., Zrínyi, 1995, 45.

⁹¹ KELENIK József, *Gondolkodó katonák és katonai gondolkodók a 16. századi Magyarországon* = Ács (szerk.) 1995, i. m. 26–27.

⁹² Mivel a korszakban számos olyan munka létezett, ami ugyan tartalmazott hadügyi vagy katonai témákat, de eredeti célja nem ez volt, ezért csak azokat a műveket vettük figyelembe, amik kizárólagosan katonai témákkal foglalkoztak. Erről lásd bővebben: HAUSNER Gábor, *Márs könyvet olvas, Zrínyi Miklós és a 17. századi hadtudományi irodalom*, Bp., Argumentum, 2013, 17–30.

⁹³ KOVÁCS 1990, i. m. 33.

⁹⁴ Adattár 18/1. 310. Nr. 297.

emelni, ezek a következők: Schwendi, Wallhausen, Cataneo és Mengerling. Ben-nük vélem felfedezni ugyanis Vitnyédy István hadügyi érdeklődésének hátterét. Lazarus von Schwendi⁹⁵ *Kriegs Discurs*ának a megléte talán a legérthetőbb, hiszen a 16. században a Magyar Királyság végvidékén szolgáló katona kellő alapos-sággal foglalta össze saját tapasztalatait is, beépítve a hadszíntérre vonatkozó feladatokat. Kitért az ellátás fontosságára, a seregek felhasználására, valamint már egy állandó hadsereg fenntartásának a szükségességét is kiemelte. Bár munkája a 16. századi ismeretekre vonatkozott, csak jóval a halála után jelent meg nyomtatásban, és még 17. században is első rangú munkának tekinthető a térség-be érkező katonák számára.⁹⁶ Vitnyédy Istvánnak, aki nem volt tapasztalt katona, az elméletek terén nyújthatott jó ismereteket arra a világra vonatkozólag, amely-ben ő is élt. A munkát végigolvasva felmérhette, hogy adott esetben, amikor kényszerűen harcba kellett vonulnia urával, mire is számíthatott.

Hasonló módon hasznosíthatta az említett Mengerling által írott könyvet. Bár a munka javarészt harmincéves háborúra vonatkozik, hasonló kóborló seregek a Magyar Királyság és az Erdélyi Fejedelemség területén is bőségesen akadtak. Akiknek a fosztogatása időről-időre komoly gondokat okozott az államnak, amely szemben az országgyűléseken is igyekeztek fellépni.

Giralomo Cataneo munkáinak meglétére már Kovács József László is felhívta a figyelmet. Ő úgy vélte, hogy Cataneo művei közül az erődépítéssel kapcsolato-sak voltak meg Vitnyédynek. Ez szintén logikusnak tűnhet. A magyarországi vég-várrendszer kiépítése és korszerűsítése miatt Vitnyédy szintén gyakran lapozgat-hatta a könyvet. A 17. század folyamatos háborúi miatt, melyek a Magyar Királyságot is jelentős mértékben érintették, sokaknak megfordulhatott a fejében a védelmi rendszer korszerűsítésének gondolata. Így Vitnyédy István, ha nem is olyan aktívan, mint mondjuk Zrínyi, szintén érdeklődhetett a téma iránt.

Nehezebb dolgunk van, ha Wallhausen két munkájának a meglétét akarjuk megindokolni. Ezek a művek a lovas és gyalogos hadviselés, valamint a katonai kiképzéssel kapcsolatosak. Miért kerültek tehát ezek a kötetek egy, a hadi mester-séghez nem értő ember gyűjteményébe? Mivel a munkák főleg kiképzésre, erőd-építésre és a harcmodorra koncentrálnak, úgy vélem, Vitnyédy István némi ér-deklődést mégis mutatott a komolyabb hadtudományi szakirodalom felé. Talán felmerült a részéről, hogy ha esetleg a harcmezőre kerül, általa hasznos tudást szerezhetne egy kisebb alakulat irányításában. Az erődépítéssel kapcsolatos ré-szek pedig talán valamilyen összehasonlítással szolgálhattak, hogy összevetesse az itáliai és német elképzeléseknek a magyarországi végvárrendszerben történő megvalósítását. Nem mellékesen a modern, európai típusú hadviselés már ekkor érezhetően előnyben volt az oszmán hadviseléssel szemben. Ha ténylegesen ol-

⁹⁵ PÁLFFY Géza, *Egy meghatározó kapcsolat Európa és Magyarország között a 16. század má-sodik felében: Lazarus von Schwendi (1522–1583) = Egy emberöltő Kőszeg szabad királyi város levéltárában, Tanulmányok Bariska István 60. születésnapjára*, szerk. Mayer László, Tilcsik György, Szombathely, Vas Megyei Levéltár, 2003, 101–120,

⁹⁶ KELENIK 1995, i. m. 35–36.

vasta ezeket a műveket, akkor Vitnyédy is tisztában lehetett annak a jelentőségével, hogy az európai mintájú seregek elengedhetetlenek a törökök kiűzéséhez, illetve, hogy milyen lemaradásban is van a magyar végvidéki katonaság akár az örökös tartományok, a holland, spanyol vagy francia seregekhez képest.⁹⁷Továbbá érdemes megjegyezni, hogy gyűjteményében patrónusának, Zrínyi Miklósnak a művei is megvoltak – annak ellenére, hogy a könyvtárának inventáriumába nem kerültek bele – így még jobban érthető a hadtudományi munkák ilyen nagyszámú jelenléte.⁹⁸ Mivel Vitnyédy István életével kapcsolatban a katonai jellegű kutatások hiányosak, nem tudjuk pontosan, milyen célt szolgáltak ezek a könyvei. Mivel azonban hasonló típusú könyveket más nemesi könyvtárakban is megtaláljuk – például Schwendi munkáját – talán egyfajta katonai alpműveltség megszerzése végett szerezhette be ezeket a munkákat. Vagy talán Zrínyi munkáinak jobb megértése indokolhatta ezeknek a műveknek a meglétét. Ennek kiderítése a Vitnyédy személyével foglalkozó további kutatások feladata lesz.

Összegzőképpen úgy gondolom, érdemes megfontolnunk Szabó Béla költőinek tekinthető kérdését, miszerint mennyire is tekinthető Vitnyédy István gyűjteménye egy neves ügyvéd könyvtárának? Erre a kérdésre a választ akkor találjuk meg, ha a teljes könyvtári anyagra kiterjesztve elemezzük a gyűjteményt.⁹⁹ Véleményem szerint Vitnyédy István könyvtárát egyáltalán nem tekinthetjük sem egy jól menő ügyvéd, sem pedig egy polgárosult jogász gyűjteményének. Bár fő foglalkozása valóban az ügyvédi praxis volt, de ahogy azt Szabó is megállapította, a gyűjtemény alig egyötöd részét tették ki az ilyen tárgyú könyvek. Mellette további mintegy félezer, teljesen más témákat boncolgató mű van jelen. Ezek alapján pedig át kell értékelnünk Vitnyédy valódi „kilétét”. Rövid elemzéséből is látszik, hogy a régi korok auktorainak klasszikussá érett művei mellett egy valóban korszerű jogi könyvtár birtokosa volt. Meglehetősen jó történeti ismeretekkel is rendelkezett, ráadásul nemcsak a Magyar Királyság és a környező országok viszonylatában, hanem európai és világviszonylatban is. Mellette az aktuális politikai viszonyokkal és irányzatokkal is tisztában lehetett, különösen francia vonatkozásban. A régebbi szerzők mellett saját kortársainak alkotásai is viszonylag nagy számban voltak jelen. Teológiai témájú gyűjteménye is figyelemre méltó, különösen, hogy nemcsak evangélikus szerzők műveit gyűjtötte. A kortárs szerzők nagy száma is arra enged következtetni, hogy saját kora teológiai kérdései iránt is fogékony lehetett, illetve foglalkoztathatta a katolikus és evangélikus egyház – némelyek részéről szorgalmazott – egymáshoz való közeledése. Ezek mellett a más könyvtárakban is megtalálható, kiegészítőnek számító kiadványok, mint orvosságos, gyógyítással foglalkozó munkák, pamflettek és röpiratok is akadtak a gyűjteményében. Ezek mellett Kovács József László még három tételre hívta fel a figyelmet. Ebből kettőt, a *Pozsonyból kirepült bagolyt* és a *Magyar Orszagnak allapatyarol tanaczasát* a szakirodalom Vitnyédy István saját szerzeményeiként

⁹⁷ KELENIK 1995, i. m. 23–26.

⁹⁸ KOVÁCS 1990, i. m. 30.

⁹⁹ SZABÓ 1997, i. m. 29.

tartja számon. Bár ezek tartalmát nem ismerjük, és egyelőre egyetlen példányuk sem bukkant fel. Mégis érdemes elgondolkodni, hogy miket tartalmazhattak. Ezeknek az ismeretlen tételeknek kapcsán is további vizsgálatot érdemel Vitnyédy és a nagy erdélyi politikus-író, Bethlen Miklós közismerten szoros kapcsolata. A harmadik tétel, az a három fehér pergamenkötésű kötet, amelyekben Vitnyédy saját leveleit gyűjtötte össze.¹⁰⁰ Szerencsés módon ebből az első kettő ránk maradt. A harmadik talán lappang valahol, vagy megsemmisült.

Végső megállapításként úgy gondolom, Vitnyédy Istvánban messze nem csak a prókátort – ahogy könyvtára esetében sem csak az ügyvéd gyűjteményét – kell látni. Hanem egyszersmind széles látókörű politikusnak is tekinthetjük, akinek a sok régi könyve ellenére naprakész könyvtár állt rendelkezésére.

Károlyi, Bálint

Contributions à l'étude de la culture d'un juriste de Sopron : István Vitnyédy et sa bibliothèque

István Vitnyédy fait partie des nobles des plus illustres de l'histoire du Royaume de Hongrie des 16e-17e siècles. Fait regrettable : quelque exceptionnel que soit son parcours, il nous a légué très peu de sources biographiques. Les plus importantes sont sa collection de lettres et le registre des ses livres, établi après sa mort. Dans mon étude, j'examine la bibliothèque de ce juriste de Sopron. Beaucoup de magnats contemporains auraient été fiers de sa collection, réunissant une quantité imposante de livres et dans laquelle les genres les plus divers sont représentés. A supposer qu'il s'occupait intensément de sa bibliothèque, on peut considérer Vitnyédy comme un personnage moderne, étant donné que la majorité de ses livres avaient été de publication récente. Dans mon étude, je vais concentrer mon attention sur les ouvrages scolaires (auteurs antiques), juridiques, politiques, géographiques et militaires.

Keywords: 17th century, library, book history, military history, education, law, politics, Evangelical Lutheran Church Sopron (Ödenburg), Vitnyédy.

¹⁰⁰ KOVÁCS 1990, i. m. 34.